

Kulturanalys som innovationsverktyg

HÅKAN JÖNSSON, fil.dr, är forskare och lärare vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet där han bl.a. undervisar på det internationella masterprogrammet *Master of Applied Cultural Analysis* (www.maca.ac). Hans forskning är huvudsakligen inriktad på mat och måltid och han har även genomfört flera tillämpade projekt, bl.a. inom framsynsområdet.

Sedan ett antal år framhävs *innovationer* som ett viktigt mål för verksamheten inom bland annat universitet, regioner och företag. Vilken roll etnologi och övriga humanistiska discipliner kan eller bör ha i detta arbete har hittills diskuterats i mycket begränsad utsträckning. I denna artikel vill jag därför påbörja en diskussion om hur tillämpad kulturanalys kan bidra till att utveckla innovationskraften i olika verksamheter.

Inom innovationsforskningen har det från flera håll hävdats att innovationer numera oftast uppstår i gränslandet mellan branscher som tidigare betraktats som separata (t.ex. Grant 1996, Etzkowitz & Leydesdorff 2001, Lagnevik 2006). Väl fungerande nätverk mellan olika sektorer anses vara en viktig faktor för "Open Innovation" och bör därför främjas på olika sätt (Ylinenpää 2007, Chesbrough, 2006, von Hippel, 2005). Av litteraturen framgår emellertid också att det inte är lätt att skapa dessa väl fungerande nätverk. Aktörer har olika agendor och präglas av olika traditioner om hur och av vem arbete skall utföras och vilka mål som är eftersträvarsvärda. Jag kommer i denna artikel argumentera för att den kunskap om att översätta och mäkla mellan olika kulturella världar som finns i den antropologiska traditionen, gör den användbar i detta sammanhang. Genom att lyfta fram kulturanalytikerns förmåga att fungera som översättare mellan aktörer som kommer från olika sociala sammanhang vill jag visa på potentialen att fungera som *innovationsmäklare*, att möjliggöra de framgångsrika korsbefruktningar som kräver en ömsesidig förståelse mellan olika aktörer. Det kräver dock delvis nya arbetsmetoder än de etablerade.

Slutsatserna bygger jag främst på arbetet med två tillämpade projekt; skapandet av den ekonomiska föreningen Matrundan på Österlen och ett Framsynspro-

jekt för Skånes Livsmedelsakademi. Projekten visar att det är lättare att tala om behovet av gränsöverskridande samarbete än att faktiskt etablera det. Det ligger till grund för en avslutande diskussion om den tillämpade kulturanalysens möjligheter och utmaningar, både för innovationsstödande verksamheter och för traditionell etnologisk forskning.

CASE 1. MATRUNDAN

År 2005 började jag under en del av min tid att arbeta som projektledare vid Ideon agro food (www.agrofood.ideon.se), en stiftelse som verkar för att skapa innovationer inom livsmedelsnäringen. Liksom en annan av projektledarna, Anders Lareke, hade jag arbetat med forskning om kulinarisk turism (Jönsson 2008, Lareke 2007). Där visade det sig att verksamheter som att arrangera ålagillen i ålabodarna längs den ostskånska kusten, att anordna potatisplockningsevenemang eller kryddfältsvandringar, visade sig mer lönsamt för företagarna än den traditionella odlingen eller fisket. Det fanns uppenbarligen en utvecklingspotential inom den kulinariska turismen i Sverige. Tillsammans med Lareke gjorde jag därför en förstudie för Ideon agro food med en analys av kopplingar mellan mat och turism och identifierade möjliga utvecklingsprojekt. Analysen byggde på att lokal mat och turism hänger samman, då de egentligen säljer samma produkt, nämligen *upplevelsen av en specifik plats* (jfr Long 2005, Trubek 2008). Den kulinariska turismen har en förmåga att kombinera resandets spänning av att utforska nya territorier med en tydlig platsbundenhet där känslan av autenticitet är stark. Kombinationen av mat och turism har visat sig kunna lyfta

en hel region, som goda exempel framfördes Toscana och Provence, men även nykomlingar som Skottland, Kap-provinsen i Sydafrika och Napa Valley i Kalifornien (Hall & Sharples 2005, Wolf 2006).

Som en av två möjliga geografiska enheter för framgångsrik konceptutveckling identifierades Österlen i sydöstra Skåne. Tillsammans med Sparbanken Syd inbjöd vi i januari 2007 till en workshop med företag som vi identifierade som kulinariska turistföretag, och representanter från kommunerna och regionen. Mötet fick stor uppslutning och av de förslag som vi presenterade på möjliga aktiviteter var idén om en Matrunda, inspirerad av den etablerade Konstrundan på Österlen, den som fick störst uppslutning. I och med företagarnas intresse för projektet lyckades vi få finansiering från olika håll för att genomföra ett projekt. Vi arbetade vidare med att konceptualisera själva Matrundan, som beslöts äga rum i maj 2008. Målet sattes högt, år tre skulle Matrundan attrahera etthundratusen besökare. Studenter engagerades och gjorde projektarbeten där olika delar av arbetet med Matrundan utvecklades. Tillsammans med en PR-konsult i regionen formulerades idén om landet Culinaria som ett gemensamt varumärke för föreningens aktiviteter, och som ett sätt att i marknadsföringen kunna framhäva Österlen som kulinarisk turistregion. Vid slutet av sommaren 2007 fanns ett genomarbetat koncept för genomförandet av Matrundan och bildandet av en ekonomisk förening. Namn, domänadress, PR- och kommunikationsplan var utarbetade, ett samarbete med en tidskrift som skulle kunna trycka och distribuera en evenemangstidning fanns formulerat, liksom planering av aktiviteter för en begränsad del av företagen.

Själva var vi nöjda med arbetet. Vi hade visserligen märkt en viss avvaktande hållning hos flera av företagarna, men tänkt att den skulle släppa när det färdigarbetade konceptet presenterades och arbetet med att starta en ekonomisk förening kunde starta. Men det möte där vi presenterade arbetet blev stormigt. Vi fick kritik för att ha gjort för mycket och för snabbt, utan tillräcklig förankring i företagargruppen. Efter förslag från en av företagarna bröts det öppna mötet upp och endast de företag som ville vara med i bildandet av den ekonomiska föreningen och projektledarna fortsatte i ett slutet möte, medan de offentliga representanterna lämnade mötet. Efter detta tillsattes en interimstyrelse bestående av enbart företagare.

På väg hem i bilen från mötet blev jag uppringd av en av representanterna från

kommunerna. Han var upprörd över att de offentliga representanterna som han uttryckte det, "hade blivit utkörda från mötet" och hotade med indragna bidrag om inte insynen i projektet kunde garanteras. Jag började misströsta om hela projektets framtid, men vi lyckades till slut enas om att försöka hitta en fortsättning. Några dagar senare var det dags för det första mötet med interimstyrelsen. För att lösa problemet med de offentliga aktörerna beslöts att de skulle få poster som adjungerade medlemmar i styrelsen, utan rösträtt. Själv fungerade jag i praktiken som styrelsens sekreterare, men utan någon formell post. Alla ordinarie poster innehades av företagare och de hade alltså nu det fulla ansvaret för föreningen och dess verksamhet. Under ett par intensiva höstmånader skrev vi stadgar, fortsatte med evenemangsplaneringen och började

Information om Matrundan på Österlen 2008, hämtad från Hammenhögs Gästgivargårds hemsida, onsdag 23 april 2008.

arbetet med en hemsida. Den 21 november 2007 kunde så den ekonomiska föreningen bildas med trettio företag som medlemmar. Hemsidan www.matrundan.se färdigställdes, marknadsföringsmaterial togs fram och den 10 maj 2008 var det dags för invigning på torgen i Ystad, Tomelilla och Simrishamn. Därefter genomfördes under en veckas tid en rad aktiviteter ute hos de olika medlemsföretagen.

Även under denna fas av projektet förekom en hel del praktiska svårigheter. Att få ett helt nytt koncept på banan, drivet av företagare som hade fullt upp med sin ordinarie verksamhet var inte helt lätt. Det som vi hade sett som en huvudpoäng med föreningen, att det fanns företag inom olika delar av den kulinariska turismen; restauranger, gårdsbutiker, handlare, kulturinstitutioner och reseföretag innebar också att traditionerna för hur man drev verksamhet skilde sig åt. Jag fann mig allt som oftast i en förmedlande eller översättande roll, där jag fick försöka förklara hur viktigt det var att olika verksamheter var med i föreningen. Dessutom fortsatte jag att vara en förmedlande länk mellan företagarna, där jag nu fått goda personliga relationer med de som var med i styrelsearbete, och de offentliga aktörerna. Incidenten efter septembermötet var nämligen inte en isolerad företeelse utan ett utslag av de spänningar som redan tidigare fanns mellan kommunerna och företagarna i regionen. Medan de kommunala tjänstemännen upplevde att de gjorde stora ansträngningar för att främja näringslivet i kommunerna och för detta bemöttes med bristande respekt från många företagare, fanns det hos många företag en uppfattning om att kommunerna själva, inte minst vad gällde turistaktiviteter, ville äga koncepten själva och ta hem äran om de

lyckades, medan det var företagen som fick stå för de ekonomiska riskerna. Som utanförstående kunde jag se att det fanns visst fog för båda uppfattningarna. Jag fick ta rollen som översättare mellan de olika agendorna och försöka hitta lösningar som kunde passa alla och föra fram de argument som jag trodde var mest gångbara beroende på vilken aktör jag pratade med.

Efter att ha fått distans till projektet har jag reflekterat över vilken roll jag egentligen hade, och framför vilken roll kulturanalysen egentligen spelade i projektet. Efter pilotstudien, som var kulturanalytisk, om än inte banbrytande, kan man ängsligt fråga om kulturanalysen egentligen spelade någon roll för projektets förverkligande. Ofta kände jag att det mer var min kompetens att skriva protokoll och att ha varit kock som gav mig trovärdighet och förmåga att finna en vetlig roll i projektarbetet, snarare än den kulturanalytiska förmåga jag lärt mig på universitetet. Och allt som oftast befann jag mig alltså i en sorts mäklande position, mera sysslande med att stävja konflikter och översätta mellan olika agendor än att vara den utanförstående analytiker som ställde kritiska frågor och drev projektet framåt som jag inbillade mig före projektstarten.

Samtidigt kunde jag konstatera att jag var rätt lyckosam i min position som mäklande. Och projektet gick faktiskt i hamn mycket tack vare att deltagarna lyckades samlas över branschgränser och över uppdelningen offentliga/privata aktörer. Projektet lyckades alltså med det som många föresatt sig, men få lyckats med, att inom begränsad tid skapa en innovation, alltså ett nytt koncept som etablerats på en marknad. Att på mindre än ett år ha gått från idé till bildandet av en ekonomisk

förening som därefter på bara några månader klarar av att genomföra ett evenemang av Matrundans kaliber är exceptionellt, särskilt om man betänker att många av de deltagande företagen befann sig i skilda branscher (även det något som brukar betecknas som en bra grogrund för innovationer, men ofta är svårt att genomföra i praktiken). Var det då en tillfällighet att jag hamnade i den position jag gjorde och dessutom visades ha en viss förmåga att lösa de problem som uppstod? Efter att parallellt ha arbetat med ett annat tillämpat projekt inom framsynsområdet och där dragit delvis liknande erfarenheter tror jag inte det.

CASE 2. FRAMSYN

Under 2006–2007 genomfördes en framsyn för det regionala innovationssystemet för livsmedel i Skåne, ledd av Skånes Livsmedelsakademi. Tillsammans med Hans Sarv, professor i logistik vid Högskolan i Borås, var jag processledare för framsynen. Det ambitiösa målet var att genom framsynsarbetet bidra till att utveckla ett högklassigt regionalt innovationssystem i en bransch, livsmedel, som annars präglas av en låg innovationsgrad.

Det övergripande syftet med att bedriva *framsyn* är att utöka innovationskapaciteten genom att öka kunskapsnivån och samla aktörer till gemensam handling. Basarbetet består ofta av en "mapping", en beskrivning av intressentkartan och av intressanta innovationsområden. Huvudarbetet utgår så sedan från nyckelorden *Thinking–debating–shaping*. En framsyn arbetar med att samla in framtidsinformation och reflektera över denna (thinking), att bearbeta informationen genom dialog (debating), och till sist med

att implementera slutsatserna (shaping). Resultatet av framsynsarbetet skall bli att ge alla aktörer i systemet en möjlighet att vidga sina perspektiv, ta in nya kunskaper och se nya möjligheter och få aktörerna att samlas för att gemensamt öka innovationskapaciteten i systemet.

Traditionellt framsynsarbete, så som det vanligen utförts i s.k. tekniska framsyner har byggt på idén att samla in så mycket information som möjligt om nära förestående forskningsgenombrott och teknologisk utveckling, för att sedan samla nyckelaktörer för att kunna dra så stor nytta av förändringarna som möjligt. I denna framsyn kändes dock ett sådant förfarande missriktat eftersom de viktigaste förändringarna var de som skedde bland brukarna, hos konsumenterna. Vi började därför allt mer att ifrågasätta det etablerade framsynsförfarandet¹, där en grupp nyckelintressenter identifierar de långsiktiga trender, scenarion och skiften som man genom framsynsprocessen kommer att tro på och vill fokusera på och så få en uppslutning bakom en gemensam "road map".

Men både branscher och enskilda företag har blivit alltför komplexa och lätttröliga för att de skall kunna ses som ett slutna system där utveckling kan planeras fram efter linjära modeller. Det innebär att möjligheterna att planera och organisera fram ett stärkande av innovationssystemets sätt att fungera är begränsade. Framtagandet av en gemensam "road map" som alla tillsammans skall följa, blir därmed orealistisk. Konsumenterna förflyttar sig snabbt, och i en riktning som ingen road map kan förutse. Risken är därför stor att man med ett etablerat framsynsförfarande enas om att ta fram produkter, tjänster och koncept som ingen kommer att efterfråga. I denna framsyn satsades

istället på idén att bygga "innovation communities", där främjandet av samarbeten mellan olika aktörer inom livsmedelsnäringen ställdes i fokus. Att bygga broar mellan de olika leden i livsmedelskedjan, mellan små och stora företag, mellan kunskapsdiscipliner, mellan forskning och företag och mellan det kortsiktiga och långsiktiga formulerades som viktiga mål för framsynen.

Personer från olika delar av innovationssystemet för livsmedel i Skåne bjöds därför in till "systemiska möten". Mötena byggdes upp av berättelser från ett slutanvändarperspektiv, där det var den enskilde brukarens faktiska användning och upplevelse av fenomen som mat för äldre, kafébesök och att handla mat som stod i fokus. Därefter arbetade deltagarna med att utbyta erfarenheter och genom praktisk handling utveckla arbetet med att få fram nya innovationer. Att utgå från enskilda användare och dess faktiska användning av mat snarare än dess uppfattning om den uppfattades som ett nytt grepp av flertalet av de inblandade. I slutfasen av projektet genomfördes så en efterreflektion och en slutrapport där tretton förslag som tillsammans utgjorde ett samlat åtgärds paket för att öka innovationskapaciteten i systemet och stärka Skånes Livsmedelsakademis förmåga att utöva ett strategiskt ledarskap formulerades.

Själv hade jag ingen erfarenhet av framsynsarbete innan projektet drogs igång. De bärande tankarna formulerades av andra, framför allt av Hans Sarv, som arbetat mycket med utvecklingsarbete inom offentlig sektor och med utvärderingar av innovationsfrämjande satsningar. Men det blev snart tydligt att den antropologisk/etnologiska traditionen hade mycket att tillföra arbetet. Att möten över kulturgränser skapar ny dynamik och att det är

effekten på användarnas vardagsliv som avgör om nya produkter eller tjänster blir framgångsrika eller inte var knappast någon överraskning för mig. Inte heller behovet av att se på praktik och inte bara på retoriken då det gäller att förstå nya fenomen. Det blev allt mer uppenbart att det fanns en stor potential att tillföra något på det teoretiska fältet inom framsynsområdet, och mera generellt inom innovationsforskningen. Än mer övertygad om detta blev jag i samband med en artikel som bygger på en efterreflektion av framsynsarbetet (Frykfors & Jönsson 2009) då jag kom i kontakt med litteraturen om hur olika "régimes", enklast beskrivna som teknosociala nätverk som präglar olika samhällen och/eller branscher, präglar förmågan till innovativ utveckling (Cook, 2005, Geels, 2008, Mallerbra and Orsenigo, 1997).

Hela diskussionen om maktförhållanden, så som den formulerats både inom den diskursanalytiska traditionen och inom ANT skulle här kunna användas för att berika ett helt nytt fält. En början till detta finns formulerat i slutrapporten och den nämnda artikeln (Jönsson & Sarv 2008, Frykfors & Jönsson 2009) för den som vill ta del av detta. Det finns dock mycket mer att göra på det området. Själv blev jag nämligen snabbt upptagen med de praktiska bestyren. Att formulera behovet av att träffas över och inom olika nivåer av innovationssystemet är en sak, att faktiskt få människor att göra det är betydligt svårare.

Det verktyg jag fann bäst för detta var att hålla kvar och ständigt återvända till slutanvändarperspektivet. Det systemiska möte som fungerade bäst var det som handlade om mat som sjukvårdsinnovation. Där var det så uppenbart att det fanns ett genuint engagemang hos alla in-

blandade att den åttioåriga Agda (som stod i centrum för berättelsen) skulle få uppleva bra mat. Lika uppenbart var att alla faktiskt kunde bidra och att resultatet var avhängigt av kvaliteten på allt från råvaror över produkter, logistikflöden och tillredningskök till vårdpersonal och detaljhandel.

Lika viktigt var att ständigt finnas till hand för att förklara sammanhangen och försöka bidra till att dialog verkligen kom till stånd. Det finns gott om hinder på vägen, hinder som kanske enklast kan formuleras som skillnader i arbetsplatskultur mellan t.ex. livsmedelsindustri och sjukvårdssektorn. Sådana skillnader fanns även inom framsynsprojektets styrgrupp, där deltagarna hade olika uppdragsgivare med perspektiv som ofta, men inte alltid, sammanföll. Framsynen ville både utveckla den innovativa kapaciteten inom skånsk livsmedelsnäring, utveckla Skånes Innovationskapacitet totalt sett, utveckla användbara modeller för innovation att användas både nationellt och i ett EUperspektiv och dessutom utveckla framsynsmetodiken.

Samtidigt som det var dessa systemövergripande målsättningar som var framsynens styrka gav det upphov till frågor om vilka åtgärder som skulle prioriteras under den pilot som framsynsprojektet innebar. Representerarna från Skånes Livsmedelsakademi hade i uppdrag att se till att man fick avkastning på de insatta medlen genom att få en tydlig nytta för skånsk livsmedelsnäring. Region Skåne, som också bidrog med medel, behövde säkerställa att framsynen samtidigt blev ett första steg till att utveckla även andra delar av skånskt näringsliv och för Vinnova var det viktigt att utarbeta användbara modeller för det nationella och internationella perspektivet.

Liksom var fallet med Matrundan fann jag mig alltså allt som oftast i en mäklande position, där jag fick försöka översätta mellan olika världsbilder, hitta gemensamma nämnare och hitta vägar framåt som alla parter tyckte verkade vettiga. Varken i arbetet med Matrundan eller med framsynen var jag ensam ansvarig. Men min roll har varit tillräckligt tydlig för att möjliggöra en diskussion om kulturanalysens roll i liknande projekt.

HUR BLIR DÅ KULTURANALYS ETT INNOVATIONSVERKTYG?

Det torde ha framgått att arbetet med projekten inte var någon lätt resa. Ofta kände jag mig frustrerad och upplevde att förmågan eller intresset för att tillgoda sig de kulturanalytiska insikter jag ville förmedla saknades. Jag fann mig själv sysslandes med arbetsuppgifter jag hade lite eller ingen erfarenhet av; frågor om ekonomi, att göra presentationer med "bullet points" och bilder och inte minst med att försöka jämkla stridiga viljor inom de olika projektgrupperna. Min ursprungliga idé om kulturanalytikernas roll och kompetens, som jag hade med mig från universitetet, föll samman. Jag trodde jag skulle vara en utanförstående analytiker som ställde kritiska frågor och därmed drev projektet framåt. Det fungerade inte alls.

Samtidigt kunde jag konstatera att jag var rätt lyckosam i min position som mäklande. Projektet Matrundan gick i hamn mycket tack vare att deltagarna lyckades samlas över branschgränser och över uppdelningen offentliga/privata aktörer. Projektet lyckades alltså med det som många föresatt sig, men få lyckats med, att inom begränsad tid skapa en innovation, alltså

ett nytt koncept som etablerats på en marknad, dessutom genom gränsöverskridande samverkan. Liknande problem och samverkan uppstod inom framsynsprojektet. Under efterreflektionerna till projektet har jag börjat inse att jag hela tiden använde mig av kulturanalytiska verktyg under projektet. Vad var det då för kulturanalytiska kompetenser som visade sig användbara?

Den första var *Vanan att analysera kulturskillnader mellan olika grupper*. Viljan att försöka förstå vad som är verkligt viktigt inom den grupp man vistas inom, så viktigt att det är så självklart att det inte kan verbaliseras av gruppmedlemmarna är central inom kulturanalysen. Dessutom finns det utvecklade metoder för att nå fram till dessa insikter, att med hjälp av nyckelhändelser, deltagarobservation och fältarbete analysera den kultur man vistas inom.

Den andra kompetensen var *Översättartraditionen*. Antropologins tradition av att översätta en kulturens livsform så att den blir begriplig på en annan kulturens språk är värdefull när man arbetar med personer som präglats av olika traditioner. Då innovationer allt oftare uppstår i gränslandet mellan olika branscher krävs att samarbetet mellan personerna från de olika branscherna fungerar.

I detta arbete med att översätta kommer också en tredje kompetens, nämligen *Det historiska perspektivet* in. För att förstå de regimer som präglar de olika deltagarna måste man ofta starta med hur de har uppkommit. Etnologins etablerade metod att använda historiska ögonöppnare för att förstå nuet är mycket användbar i arbetet med att analysera de ingående personernas och/eller grupperingarnas agendor.

Slutligen så kompetensen att konse-

kvent anlägga ett *Individnära vardagsperspektiv* och därmed fokusera på slutanvändarna. Genom vanan att ständigt ställa frågor om hur det man gör påverkar slutanvändarens beteende i vardagslivet, också utanför det uppenbara, öppnas nya perspektiv och nya frågor genereras i innovationsprocessen. Dessutom skapas möjligheter för gemensam handling genom att förflytta blicken från det som finns till det som skall bli. Det gemensamma engagemanget för att undanröja problem i t.ex. äldres vardagsliv visade sig vara stort, så stort att det extra arbete som krävdes för att försöka jämka samman olika arbetssätt upplevdes som acceptabelt. Denna etnologiska vana att tillämpa ett mikroperspektiv, att se hur stora processer påverkar vardagslivet för enskilda personer eller grupper av människor, är en kompetens som blir allt viktigare i takt med att produktionen blir allt mer efterfrågestyrd.

Om nu kulturanalytiker har alla dessa användbara kompetenser väcks frågan varför efterfrågan på kulturanalytiker fortfarande är relativt låg på arbetsmarknaden (även om den blivit betydligt större under senare år). En del av svaret har redan givits. Åtminstone jag själv var ganska omedveten om vilka kulturanalytiska kompetenser som var praktiskt användbara, och framför allt kunde jag inte förmedla hur de skulle tillämpas på ett enkelt och begripligt sätt. Det pekar på behovet av att granska våra arbetsformer och inte minst hur vi förmedlar de resultat och insikter vi får under olika former av kulturanalytiska studier. Till allra största delen förmedlas de i den form som denna text har, en artikel med löpande text i essäistisk form. Problemet är att denna form i allmänhet är oanvändbar inom den tillämpade kulturanalysen. Det krävs en helt annan överskådlighet i rapporte-

ringen, gärna i kombination med visualisering. Min egen förmåga att skriva rapporter, och inte minst att göra korta kärnfulla presentationer var direkt dålig när jag började arbeta tillämpat. Till en början såg jag power point-presentationer med bilder och bullet points som något nödvändigt ont, och var irriterad över att behöva komprimera resultat i kortrapporter. Efter hand har jag emellertid blivit övertygad om fördelarna med att använda dessa metoder som komplement till det traditionella artikelskrivandet. Genom att spalta upp de viktigaste resultaten i punktform, leta användbara nyckelcitat och fundera över möjliga illustrationer har jag upplevt att det blivit mycket lättare att fokusera arbetet, och inte minst att för mig själv formulera vad jag håller på med, och därmed också veta vart jag är på väg i forskningsarbetet.

Det är dock inga färdigheter man traditionellt har fått lära sig inom humaniorautbildningar på universitetet. Arbetet med att lära ut tillämpad kulturanalys vid de etnologiska institutionerna i Sverige ställer helt nya krav på att behärska och lära ut olika genrer för presentation. Det är lite ironiskt att en disciplin som etnologin med sin förankring i folkloristikens narrativitets- och genreanalys blivit så fastlåst i en enda genre som form för att rapportera resultat. Men även här finns en stark potential till förnyelse, som visats av den framväxande visuella antropologin och etnologin (Willim 2008).

MEN VAD HÄNDER MED DEN ETNOLOGISKA FORSKNINGEN?

Under de fyra år som jag arbetat tillämpat, parallellt med en traditionell forskar- och lärarroll vid universitet, har jag haft

gott om tid att reflektera över vad som egentligen sker när kulturanalysen tar steget utanför universitetet och direkt försöker påverka processer i samhället, inte minst under arbetet med de två case som beskrivits ovan. Hos kollegor har jag ofta noterat en beröringsångest inför att ha andra uppdragsgivare än forskningsråd och stat. Frågor som "blir det inte väldigt ytligt?" och "vad händer med det kritiska tänkandet?" är två farhågor som ständigt dyker upp (se Fredriksson & Jönsson 2008 och Ehn & Löfgren 2009 för en vidare diskussion om detta fenomen).

För egen del har jag kommit till slutsatsen att arbetet med tillämpad kulturanalys inte alls behöver innebära att kompromissa med forskningsdjupet. I det tillämpade arbetet uppstår tvärtom en närhet till forskningsfältet som är svår att uppnå i den traditionella forskarrollen. Genom det gemensamma görandet skapas en förståelse som går djupare än vad de flesta forskningsmetoder kan ge. Det ger en ingång till den tysta kunskap som vi vet är en viktig del av det mänskliga medvetandet, men alltför sällan kan undersökas och än mindre översättas till vetenskaplig text. Det ger också en möjlighet att tränga under ytan och de verbaliserade uttalandena. Arbetet före, under och efter mötena i den ekonomiska föreningen Matrundan gav mig en betydligt bättre inblick i både praktik och livsform bland småskaliga entreprenörer på landsbygden än vad mina tidigare fältarbeten och intervjuer hade givit. Det etablerade också ett förtroende mellan mig och entreprenörerna, där vi utbytte erfarenheter och jag kunde ställa frågor som jag inte kunnat ställa som renodlad forskare.

Den tillämpade kulturanalysen öppnar också nya perspektiv som väcker nya forskningsfrågor. Även om iden om régi-

mes från framsynsexemplet delvis överlappar den sedan länge pågående diskussionen om diskurser och hegemonier som maktförhållanden, ställer den frågan om möjligheten att överbrygga och lösa upp regimer på ett handfast och konkret sätt. Jag har allt oftare ställt mig frågan om inte den kultur- och samhällsvetenskapliga tendensen att peka på segheter i strukturer, diskurser eller hegemonier kommer av att vi genom det utanförstående, "kritiska", perspektivet aldrig behövt konfronteras med att ställas inför uppgiften att faktiskt förändra saker. I görandet uppstår nya problem och frustrationer, men också en känsla av att påverkan och förändring faktiskt är möjlig, och att denna förändring kan vara direkt kopplad till en forskningsanalys.

Vad gäller de kulturvetenskapliga metoderna tror jag att den tillämpade kulturanalysen kan revitalisera metoddiskussionen inom området. Framför allt gäller det inom området deltagande observation. Tillämpandet tar den deltagande observationen ett steg längre. I den tillämpade etnografin finns inte bara ett *medvetande* om att forskaren påverkar forskningsobjektet, det är själva *syftet* med verksamheten. Det är inte okänt inom aktionsforskningen, som i sin tur hade inflytande på delar av den nya etnologin. Men även inom aktionsforskningen utgår diskussionen oftast ifrån hur resultaten skall kunna användas *efter* forskningsprojektets slut. I den tillämpade etnografin sker tillämpandet och kunskapsinhämtningen *samtidigt*.

Ett sådant tillvägagångssätt väcker nya etiska frågor. Regler om informerat samtycke fungerar inte i tillämpade projekt. Det primära syftet är inte heller att skriva om något i efterhand. Men det vore väldigt tröst om etiska regler förhindrade att

den värdefulla empiri som kommer fram i tillämpade projekt inte kan användas även till vanliga artiklar och böcker. Inom samhällsvetenskap och företagsekonomi finns gott om exempel på hur t.ex. utvärderare av innovationsprogram använder sig av den empiri de fått i egenskap av utvärderare. Det som kan riskera att ställa till det för kulturanalytiker är att empirin tenderar att vara så individnära. Det är inte självklart att information som inhämtats i ett sammanhang (det tillämpade projektet), kan användas i ett annat (forskningsartikeln). Möjligheten att inhämta samtycke finns naturligtvis alltid för just det som står i artikeln. Men om man som forskare inte får det? Eller man kan mistänka att informanterna inte är medvetna om de eventuella konsekvenser publicerandet kan få? Här finns behov för etiska kompasser som möjliggör publicerandet av intressant material oavsett formerna för inhämtandet.

I de etiska diskussionerna vill jag också påpeka hur användandet i sig har etiska dimensioner. Att faktiskt aktivt använda de kunskaper man har för att förändra verkligheten för dem man arbetar med och för, är inte i första hand ett problem, utan en möjlighet. Jag vill vända på de etiska diskussionerna och fråga om det är etiskt riktigt att *inte* tillämpa forskningsrönen och att göra det direkt när de uppnås. Särskilt inte om det kan leda till innovationer inom fält som man som forskare själv tycker är viktiga för samhällsutvecklingen. För min egen del har det handlat om bättre mat och levande landsbygd, i andra sammanhang kan det vara bättre vård eller minskad segregering. Jag hoppas därför att diskussionen om kulturanalysens roll i innovationsprocesser kan utvecklas, detta är mitt försök att ge ett första bidrag.

NOT

- ¹ För en bra introduktion till framsynsarbete, se Deliverable D14 "Evaluation of the Programmes" Project no.: 011832-FORSOCIETY, från EU:s 6:e ramprogram. Se också www.doingforesight.org eller www.eranet-forsociety.net samt Popper 2008, *Foresight Methodology* och Popper et al 2007 *Global Foresight Outlook 2007*.

REFERENSER

- Chesbrough, H.W., 2006. In Chesbrough; Vanhaverbeke & West (eds.), *Open Innovation: Researching a New Paradigm*. Oxford University Press.
- Cooke, P., 2005. "Regionally asymmetric knowledge capabilities and open innovation: Exploring globalisation 2 – A new model of industry organization", in *Research Policy* 34(8).
- DuGay, P. & Pryke, M. (eds.), 2004. *Cultural Economy*. London: SAGE.
- Ehn, B. & Löfgren, O., 2009. "Business as usual? Ethnography and cultural analysis in the market place", in *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research* 1/2009.
- Etzkowitz, H. & Leydesdorff, L., 2001. "The transformation of university-industry-government relations", in *Electronic Journal of Sociology*.
- EU:s 6:e ramprogram. Deliverable D14 "Evaluation of the programmes", in Project no.: 011832-FORSOCIETY.
- Fredriksson, C. & Jönsson, H., 2008. "Introduction", i *ETN 2/2008 "JOB"*. Lund: Institutionen för Kulturvetenskaper.
- Blueprints for Foresight Actors in the Regions. THE FOR-RIS BLUEPRINT. Experiences and ideas for developing foresight in a regional innovation strategy context*. Bryssel: EU-kommissionen, 2004.
- Frykfors, C-O. & Jönsson, H., 2009. "Reframing the Multilevel Triple Helix in a Regional Innovation System: A case of systemic foresight and régimes in renewal of Skane's food industry." Paper presented at the VIIth International Triple Helix Conference, Glasgow, Scotland, 17–19 June 2009.
- Geels, F.W., 2004. "From sectoral systems of innovation to socio-technical system. Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory", in *Research Policy* 33.
- Hall, C.M.; Sharples, L.; Mitchell, R.; Macionis, N. & Cambourne, B., 2003. *Food Tourism Around the World. Development, Management and Markets*. Oxford: Elsevier.
- Jönsson, H., 2008. "Att plocka potatis i upplevelse-ekonomin", i Fjellström, Christina (red.), *Gastronomisk Forskning*. Stockholm: Gastronomiska Akademien.
- Jönsson, H. & Sarv, H., 2008. *Framsyn för regional tillväxt. Exemplet Innovation i Gränsland*. Lund: Skånes Livsmedelsakademi. Tillgänglig på: www.livsmedelakademin.se.
- Lagnevik, M., 2006. "Food innovation at interfaces: experience from the Öresund region", in Hulsink, W. & Dons, H. (eds.), *Pathways to High-Tech Valleys and Research Triangles*. Wageningen: Wageningen UR Frontis Series, Volume 24.
- Lareke, A., 2007. *Tyrannical Consumers. Initiate Value Creation in the Food Value Chain*. Lund: Department of Design Sciences, Lund University.
- Long, L., (ed.), 2004. *Culinary Tourism*. Lexington: University Press of Kentucky.
- Malerba, F. & Orsenigo, L., 1997. "Technological régimes and sectoral patterns of innovative activities", in *Industrial and Corporate Change* 6.
- Popper, R. et al, 2007. *Global Foresight Outlook 2007. Mapping Foresight in Europe and the rest of the World*. The EFMN Annual Mapping Report 2004–2005, report prepared by PREST and TNO to the European Commissions' DG Research. Manchester, UK: The University of Manchester.
- Popper, R., 2008. "Foresight methodology", in Georgiou, L.; Cassingena H.J.; Keenan, M.; Miles, I. & Popper, R., *The Handbook of Technology Foresight: Concepts and Practice*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Trubek, A., 2008. *The Taste of Place. A Cultural Journey into Terroir*. Berkeley: University of California Press.
- von Hippel, E., 2005. *Democratizing Innovation*. MIT Press Chambridge.
- Willim, R., 2008. "Bridging parallel realities", i *ETN. Etnologisk skriftserie* 5:2008. Lund: Institutionen för Kulturvetenskaper.
- Wolf, E., 2006. *Culinary Tourism: The Hidden Harvest*. Portland: International Culinary Tourism Association.

Ylinenpää, H., 2007. "Innovationssystem ur ett aktörsperspektiv. Nätverk och entreprenörer", i Laestadius, S.; Nuur, C. & Ylinenpää, H. (red.), *Regional växtkraft i en global ekonomi. Det svenska Vinnväxtprogrammet*. Stockholm: Santerus Academic Press.

SUMMARY

Cultural Analysis as Innovation Tool (*Kulturanalys som innovatinsverktyg*)

During the last years "innovation" have been highlighted as a prime target for both universities, regions and companies. The role ethnology and other related disciplines may have in enhancing the innovative capacity have, however, rarely been addressed. The article discusses the possibilities of using cultural analysis as an innovation tool, based on two cases; the creation of a cooperative associa-

tion for culinary tourism in southeast Sweden, and a foresight exercise for Skane Food Innovation network with the aim to improve the innovative capability of the food sector in the region. A starting point for the discussion is that recent innovation research have claimed that innovations often occur in the interfaces between different sectors, which demands new cross sectoral networks and collaborations. The author concludes that the creation of functional cross sectoral collaborations is easier said than done, but that the use of cultural analytical skills such as analysing and translating cultural differences, the historical perspective, and the focus on the everyday life for the end users are important tools in this process.

Keywords: applied cultural analysis, innovation, foresight, culinary tourism.

Håkan Jönsson, Department of Arts & Cultural Sciences, Lund University, Lund, Sweden.